

Лучик Світлана

д.е.н., професор,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,

м. Чернівці, Україна

Лучик Маргарита

к.е.н.,

Київський кооперативний інститут бізнесу і права,

м. Київ, Україна

МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

До Карпатського економічного регіону в Україні прийнято відносити територію Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей що становить 9,4% території України. Карпатський район межує з Польщею, Румунією, Молдовою, Угорщиною і Словаччиною. Станом на 1 січня 2017 р. в Карпатському регіоні проживає близько 6080,8 тис. осіб, що становить 14,3% населення України. Сільське населення складає 50,6% всього населення регіону. Найвища частка селян у структурі населення Закарпатської області – 63,0%. У Львівській області навпаки переважають мешканці міст, їх частка склала 61,0%. Найбільше скорочення населення – на 117,6 тис осіб – відбулось у Львівській області, з них 79,4 тис. селян [1].

Дослідження доходів населення України за 2005-2016 рр. виявили зростання середньомісячного наявного доходу у розрахунку на одну особу у 5,6 рази, у Карпатському регіоні – у 5,4 рази. На початок 2017 р. найвищі доходи в регіоні мали мешканці Львівської області (2806,1 грн), найнижчі – Закарпатської області (2087,3 грн). Падіння індексу реальних доходів населення відбулось в усіх регіонах Карпатського регіону. У 2015 р. у Закарпатській області він становив 81,9%, Івано-Франківській – 83,7%, Львівській – 80,0%, Чернівецькій – 85,6%. У 2016 р. ситуація дещо покращилась, індекс зростання реальних доходів населення Карпатського регіону в середньому склав 102,6 відсотків [2].

В Україні спостерігається позитивна динаміка скорочення диференціації доходів населення України протягом 2005-2015 рр.

Якщо у 2005 р. децильний коефіцієнт фондів (по загальних доходах) становив 6,9 раза, то у 2015 р. – 4,2 раза. Серед областей Карпатського регіону високий рівень диференціації доходів протягом всього періоду досліджень зберігався у Львівській (від 5,6 у 2005 р. до 3,9 рази у 2015 р.) і Чернівецькій області (від 6,8 у 2005 р. до 4,1 рази у 2015 р.). У 2015 р. децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення в регіоні коливався від 3,0 у Закарпатській області до 2,0 у Івано-Франківській області [2].

У сільській місцевості Карпатського регіону частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму (у 2016 р. він становив 2642,38 грн на одну особу на місяць) становила від 55,2% у кількості домогосподарств відповідної групи в Закарпатській області до 68,1% – у Чернівецькій області. Структура доходів сільського населення у Карпатському регіоні вкрай деформована. Так, у Закарпатській та Івано-Франківській областях частка зарплати у загальній сумі доходу найнижча по Україні і становила у 2016 р. лише 32,3% і 43,5% відповідно. В Чернівецькій області цей показник дещо вищий і склав 49,8%. У Львівській області питома вага заробітної плати у доходах населення склала 63,0%, що вище за середньоукраїнський показник [2].

У складі грошових доходів населення Карпатського регіону доходи від продажу сільськогосподарської продукції склали 2,1%, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості – 10,6%, пенсії – 19,6%. В цілому в Карпатському регіоні середній розмір пенсій нижчий за середньоукраїнський показник, зокрема, у Закарпатській, Чернівецькій області на 16,3-16,4%, Івано-Франківській – на 10,0%, Львівській – 7,6 відсотків [3].

Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за 2005-2016 рр. свідчить про її зростання у 6,4 рази. У Карпатському регіоні найвищий рівень середньомісячної заробітної плати у 2016 р. був досягнутий у Львівській області – 4559 грн (при середньоукраїнському показнику 5183 грн), найнижчий у Чернівецькій області – 3828 грн. Питома вага працівників, яким заробітна плата у грудні нарахована у межах до 1600 грн, в середньому по Україні становила 2,8%, в Карпатському регіоні – 3,2%.

Найгірший показник в Чернівецькій області, де частка таких працівників становила 4,1% від кількості працівників, яким оплачено 50% і більше робочого часу, встановленого на грудень. Питома вага працівників, яким заробітна плата у грудні нарахована у межах від 1600 до 3500 грн, становила в регіоні 39,4%. Понад 10 тис. грн у регіоні отримали 9,1% працівників регіону. Найбільша частка працюючих з такою оплатою в Чернівецькій області – 12,5%, найменша – в Івано-Франківській – 6,2 відсотків [4].

У сільському господарстві Карпатського регіону зайнято 36,4 тис. найманих працівників, що складає 3,2% від усього зайнятого у галузі населення. Найбільшу частку працюючих у сільському господарстві регіону становлять працівники Чернівецької області. Тут зайнято практично 6% усього зайнятого населення. Найменша зайнятість населення в аграрній сфері у Львівській області, частка працюючих становить 2,3% [5]. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників в сільському господарстві становила у 2016 р. 3916 грн (для порівняння: у промисловості – 5902 грн). Найнижчий рівень заробітної плати в цілому по Україні мають аграрії Чернівецької області (2796 грн), найвищий – Закарпатської (4940 грн), Івано-Франківської (4803 грн), Львівської (4724 грн) областей. Порівняно з 2015 р. середньомісячна заробітна плата працівників галузі зросла на 244,2% в Закарпатській області, на 12,1% – у Львівській, на 110,2% – у Івано-Франківській та Чернівецькій областях [4].

Аналіз структури фонду оплати праці працівників сільського господарства України у 2016 р. показав, що фонд основної заробітної плати становив 78,9%. Значну питому вагу фонду додаткової заробітної плати працівників становили надбавки і доплати до тарифних ставок та посадових окладів (20,5%) і премії та винагороди, що носили систематичний характер (39,4%). Децю іншу структуру мав фонд оплати праці працівників сільського господарства Карпатського регіону. Якщо у Чернівецькій області фонд основної заробітної плати склав 85,5% від загального, то у Закарпатській – лише 45,6%. Фонд додаткової заробітної плати аграріїв Закарпаття переважно формувався за рахунок премій та винагород, які склали 75,9 відсотків [4].

Проведена оцінка матеріального добробуту сільського населення Карпатського регіону за 2005-2016 рр. виявила вкрай небезпечну ситуацію: низькі стандарти оплати праці, високу тінізацію доходів, значну фінансову та майнову диференціацію, тотальне поширення бідності працюючого населення. Це провокує значні хвилі міграції селян за кордон – у пошуках роботи, для одержання освіти, медичних послуг тощо, сприяє «вимиванню» інтелектуального капіталу регіону, насамперед, молоді, підвищує соціальну напругу як в регіоні, так і в країні в цілому.

Список використаних джерел

1. Населення та міграція [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Статистична інформація: Демографічна та соціальна статистика. – Електронні дані. – Київ: Державна служба статистики, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.17 р.). – Назва з екрана.
2. Доходи та умови життя [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Статистична інформація: Демографічна та соціальна статистика. – Електронні дані. – Київ: Державна служба статистики, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.17 р.). – Назва з екрана.
3. Соціальний захист населення України [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Статистичний збірник. – Електронні дані. – Київ: Державна служба статистики, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.17 р.). – Назва з екрана.
4. Оплата праці та соціально-трудові відносини [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Статистична інформація: Демографічна та соціальна статистика. Ринок праці. – Електронні дані. – Київ: Державна служба статистики, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.17 р.). – Назва з екрана.
5. Зайнятість та безробіття [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Статистична інформація: Демографічна та соціальна статистика. Ринок праці. – Електронні дані. – Київ: Державна служба статистики, 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.08.17 р.). – Назва з екрана.